

Jana Seklucjana „*Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe...*”, wstęp i opr. Anna Kalisz, Collegium Columbinum, Kraków 2007, ss. 329.

W serii „Biblioteka Tradycji” (nr 62) wydawnictwa Collegium Columbinum ukazał się przedruk szesnastowiecznego kancjonału, którego pełny tytuł brzmi *Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe, których chrześcijanie (tak w kościele jako i doma) używać mają*. Wydawcą tego dzieła był Jan Seklucjan – absolwent uniwersytetu w Lipsku, luterański kaznodzieja, wydawca, księgarz i tłumacz *Nowego Testamentu*, działający w Królewcu w drugiej połowie XVI stulecia.

Kancjonał *Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe...* należy do ostatnich druków Seklucjana, ale zarazem jest i najstarszym zachowanym tego rodzaju zbiorem, zawierającym jednogłosowe pieśni religijne w języku polskim. Kancjonały – zbiory śpiewów religijnych, zawierające początkowo tylko śpiewy liturgiczne, z czasem zaś także i pozaliturgiczne pieśni nabożne, fragmenty katechizmowe, części nabożeństw, psalmy – charakteryzowały bowiem przede wszystkim drukarstwo niemieckie i czeskie. Zbiór Seklucjana uchodzi za jeden z najbardziej znanych polskich kancjonałów dysydenckich<sup>1</sup> – pomimo to nie doczekał się do tej pory współczesnej reedycji. Tym większa zasługa Anny Kalisz, która opracowała to dzieło i przygotowała je do druku, zaopatrując ponadto wydawany tekst w rzeczowy i merytoryczny wstęp oraz wyczerpującą notę i komentarz edytorski.

*Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe...* wydane zostały w oparciu o najpóźniejszą spośród trzech szesnastowiecznych edycji – wybór ten uzasadnia redaktorka szczegółowo w nocie edytorskiej, dokonując jednocześnie porównania podstawy pochodzącej z 1559 roku z obydwoma wydaniem wcześniejszymi (z 1547 i 1550 roku). Równie szczegółowo przedstawia się charakterystyka podstawy (błędów i problemów edytorskich kancjonału) oraz objaśnienia dotyczące zasad wydania (aparatu krytycznego, zasad transkrypcji), a także komentarz. Oprócz „słowniczka” trudniejszych słów i zwrotów, znalazł się w nim wnikliwy i drobiazgowy opis źródła pieśni, dane dotyczące ich autorów, a także informacje z zakresu genealogii oraz szczegółowe rekonstrukcje historycznego kontekstu powstania i wykonywania utworów ze zbioru. Wszystko to sprawia, że komentarz edytorski jest nie tylko przydatnym, ale i bardzo interesującym źródłem pomocniczym do lektury kancjonału.

Jana Seklucjana *Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe...* jest – co zasługuje na szczególne podkreślenie – pierwszym kompletnym (zawierającym sto jedenaście pieśni jednogłosowych) wydaniem tego kancjonału, który stanowi ważne świadectwo rozwoju religijnej i politycznej kultury luterańskiej na ziemiach polskich w XVI stuleciu. Kancjonały były bowiem charakterystyczne przede wszystkim dla kultury dysydenckiej i stanowią ważny element jej rozwoju, chociaż ich początki sięgają obrządku rzymskokatolickiego. Autorka opracowania nie zapomina o prymarnie muzycznym charakterze pieśni, o jej nierozłącznym związku z obrządkiem liturgicznym oraz indywidualnym praktykowaniem pobożności w społeczności protestanckiej. Dlatego przedruk, obok przetranskrybowanych tekstów, zawiera także reprint zapisu nutowego niektórych utworów (na cztero- lub pięciolinii, notacją menzurálną, w starych kluczach), co sprawia, że książka zdaje się być adresowana nie tylko do badaczy literatury staropolskiej, ale także i do muzykologów.

<sup>1</sup> Wymienia go m.in. autor hasła *Kancjonał* w *Encyklopedii muzyki* (pod red. Andrzeja Chodkowskiego, PWN, Warszawa 1995, s. 424) wśród czterestu innych wybranych kancjonałów.

Kancjonał Seklucjana zawiera pieśni o bardzo zróżnicowanej tematyce, w znacznej większości przekłady. Są wśród nich adaptacje psalmów dziękczynnych, pochwalnych, lamentacyjnych, błagalnych, pouczających (np. psalm <103> 102 *Benedic, anima mea, Dominum*, s. 81–82, psalm <128> 127 *Beati omnes qui timent Dominum*, s. 95–96, psalm <51> 50 *Miserere mei, Deus*, s. 86–88, psalm <130> 129 *De profundis clamavi ad te*, s. 85–86, psalm <14> 13 *Dixit insipiens in corde suo*, s. 96–98), polskie tłumaczenia łacińskich tropów (np. *Druga o Zmartwychwstaniu*, s. 146–147), sekwencji (np. *Pieśń o Świętym Duchu*, s. 75–76, *Victimae Pacali laudes*, s. 146), hymnów (np. *Veni, Redemptor gentium*, s. 131–132, *Vexilla Regis prodeunt*, s. 140–141, *Te Deum laudamus*, s. 161–162), wierszowane modlitwy (np. *Oratio Dominica* – swobodna i rozbudowana adaptacja *Pater Noster*, s. 77–80), fragmenty prozy i modlitwy prozą (np. *Proza o Wniebowstąpieniu*, s. 149), pieśni katechizmowe (np. *Pieśń o Bożym przykazaniu*, s. 98–100), kołеды (np. *Pieśń o Bożym Narodzeniu*, s. 111–112), pieśni pasyjne (np. *Pieśń nowa o Umęczeniu Bożym*, s. 90–92, *Pieśń o siedmi słowach Chrystusa milego*, s. 109–111), wielkanocne (np. *Pieśń o Zmartwychwstaniu Bożym*, s. 89–90), na wniebowstąpienie (np. *Na święto Wniebowstąpienia*, s. 148–149) albo wanitatywno-refleksyjne (jak polska wersja znanej *Media vita*, s. 88, czy *Pieśń o grzechu Jadamowym*, s. 105–107). Kancjonał ma budowę trójdzielną: część druga, zatytułowana *Pieśni nowo zebrane, a do tych dawniejszych przyłożone, na Święta uroczyste i z kol<1>ektami przez Jana Seklucjana* zawiera między innymi teksty o bardziej swobodnej tematyce: są tu głównie brewiarzowe modlitwy prozą, kołеды, pieśni okolicznościowe (np. z prośbą o oddalenie zarazy, s. 156–158, lub pogrzebowe, s. 158–159). Księga trzecia kancjonału, nosząca tytuł *Pieśni nowe, od innych uczonych ludzi ku chwale Bożej uczynione*, zawiera w znacznej części przekłady lub teksty autorstwa Mikołaja Reja i Andrzeja Trzecieckiego, ponadto zaś mniej znanych działaczy innowierczych: Szymona Zaciusa, Stanisława Kazimirczyka, Jana Zaremby, Jakuba Lubelczyka i Jakuba Silviusa, oraz kompozycje Wacława z Szamotuł (np. *Dziękowanie po jedzeniu*, s. 177–178, 179). Są to przeważnie modlitwy poranne i wieczorne, a także dziękczynne przed i po posiłku, ale odnajdujemy tu także modlitwę w intencji Kościoła (s. 196–197), Rzeczypospolitej i króla (s. 198–199). Kancjonał zamyka przekład niemieckiej pieśni antypapieskiej Erasmosa Albera o Dniu Sądny (Ihr lieben Christen freut euch, s. 200–204).

Notka *Do czytelnika* autorstwa Jana Seklucjana przedrukowana na końcu zbioru sugeruje, że wydawcy chodzilo głównie o popularyzowanie pieśni śpiewanych w kościele, w porządku liturgicznym; kształt kancjonału wskazuje jednak, że miał on pełnić swoje zadanie również w kształtowaniu i rozwijaniu indywidualnej pobożności czytelnika. Dzieło nie jest uporządkowane tematycznie ani w żaden inny sposób, ale zawiera dwa rejestry pochodzące od pierwszego wydawcy (jeden tematyczny, drugi alfabetyczny), które ułatwiają poruszanie się po prezentowanym tu materiale pieśni.

Autorka opracowania dysponuje – wskazuje na to sporządzony przez nią wstęp – rzetelną i gruntowną wiedzą w zakresie wydawnictwa kancjonałów na terenie Czech, Niemiec i Polski w dobie Reformacji. Bibliografia przedmiotu, na którą się powołuje, zawiera opracowania zarówno na temat muzyki dawnej (A. Chybiński, R. Mazurkiewicz, P. Poźniak), jak i językoznawstwa (S. Rospond), historii powszechnej (J. Jasiński) oraz literatury i kultury dawnej (A. Brückner, R. Fiszkał, T. Grabowski, A. Kawecka-Gryczowa, W. Kochański, W. Neumann, T. Pazdranowski, J. K. Pisanski, A. Rembowski, E. Sukertowa-Biedrawina, W. Walecki, I. Warمیński, T. Wojak, T. Wotschke, W. Wydra, J. Zieliński).

*Jana Seklucjana Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe...* jest pozycją z całą pewnością cenną i potrzebną na naszym wydawniczym. Służyć ona będzie głównie specjalistom z dziedziny badań nad literaturą i kulturą dawną oraz muzyką dawną (stąd szczególną wartość przypisać należy kompetentnemu i rzetelnemu opracowaniu tekstu), jednak znajdzie zapewne także i innych odbiorców, zainteresowanych obyczajowością i religijnością luterzańską oraz historią tej problematyki. Przejrzysty układ książki i jej adekwatna graficzna kompozycja (wzorowana nieco na budowie śpiewnika) z pewnością uczyni tę lekturę szczególnie wdzięczną.